www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بىمەنلىك ۋە ئەينەنلىك

ــ 2005 ـ يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ساھىبى خارولد پىنتېر ۋە ئۇنىڭ دراما ئىجادىيىتى

خۇ باۋۇپىڭ

باۋۇدۇن ھەسەن ، توختى مەھمۇت تەرجىمىسى

كونىلاردا «گۇمان ئىمانىنى قاچۇرار» دېگەن ماقال بار . مانا ، نوبېل مۇكاپاتىنىڭ باشقا تۈرلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى ، ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ساھىبى ئەسلىدە 2005 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى جاكارلانماقچى ئىدى ، ئەمما ئەدەبىيات مۇكاپاتى ئاز دېگەندىمۇ بىر ھەپتە كېچىكتۈرۈلۈپ ئېلان قىلىنغۇدەك ، دېگەن خەۋەر تارقىلىۋىدى ، دۇنيانىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغىچە بىر مەھەل بىھېساب «چاتاقچىلار» گىدىيىشىپ : «ھە؟ نېمىشقا؟» دېگىلى تۇردى . بەزىلەر ئەيمەنمەستىن ، نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبىنىڭ ئورنى بۇ قېتىم يەنە بوش قالىدىغان بولدى ، دېگەن پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويدى . دەرۋەقە ، بۇنداق ئىشلار بۇرۇنمۇ بولغان (1901 ـ يىلى نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى بېرىلىشكە باشلىغاندىن بۇيان يەتتە قېتىم بوش قالغانىدى) . بۇ قايناق پاراڭلار داۋامىدا پەقەت شۋېتسىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسىلا سۆكۈت قىلىپ تۇردى . 10 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى ، ئەنگلىيىلىك دراماتورگ ، شائىر ھەم سىياسىي جامائەت ئەربابى خارولد پىنتېرنىڭ بۇ يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكىنى جاكارلاندى .

ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ساھىبلىرى ھەمىشە كىشىنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىقىدۇ . ئوبـزورچىلار بۇ مۇكاپاتقا پالانچى ـ پۇستانچى ئېرىشىشكە تېگىشلىك ، دەپ گەپ سېتىپ يۈرۈۋاتقاـلىرىدا ئۆزلىرىنىڭ ھاماقەت ئەقىلدار بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالىدۇ . 2005 ـ يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبىنىڭ نامزاتلىرى ئىچىدە نۇرغۇن كۆزەتكۈچىلەرنىڭ تاللىغىنى ئامېرىكىلىق يازغۇچى فىلىپ روس ۋە جويس كارول ئوۋتېز ، كانادالىق يازغۇچى مارگارت ئاتۋۇد ، سۇمالىلىق يازغۇچى نۇرۇددىن فاراخ ، پېرۇلۇقنىڭ پۇشتىدىن بولغان يازغۇچى ماريئو ۋارگاس لوسا ، شۇنداقلا سۇرىيەلىك شائىر ئەلى ئەھمەد سەئىد (يەنە بىر ئىسمى ئادونىس) ، كورىيەـلىك شائىر كوئۇن ۋە شۋېتسىيەلىك شائىر توماس ترانسترومېرلاردىن ئىبارەت بولۇپ ، پىنتېر ئانچە نەزەرگە ئىلىنىپ كەتمىگەنىدى .

بىراق ، كىشىلەر يەنىلا ھاياجان كومىسسىيونلىرىنىڭ كۆزىگە ئىشىنىدۇ . شۋېتسىيە ئەدەـبىيات ئاكادېمىيىسى : «خارولد پىنتېر 20 ـ ئەسىرنىڭ كىيىنكى يېرىمىدىكى ئەنگلىيە دراماـچىلىقىنىڭ جامائەت ئېتىراپ قىلغان ئەڭ مەشھۇر ۋەكىلى . پىنتېر دراممنى ئەڭ نېگىزلىك ئېلىپبېنتلىرىغا ــ يېپىق بوشلۇققا ، مۆلچەرلىگۈسىز دېئالوگقا قايتۇردى ، شۇ مۇھىتتىكى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

پېرسوناژلار بىر - بىرىنى يۇگەنلەپ ، ساختا نىقابلىرىنى يىرتىپ تاشلاشتى . ئەسەرنىڭ سۇژىتى ئىنتايىن ئىخچام بولۇپ ، دراملىقنىڭ مەنبەسى ۋەقەلىكتىكى هوقۇق كۈرىشى ۋە مۆكىمۈكىلەڭ- چە دىئالوگلاردىن ئىبارەت . پىنتېر كۈندىلىك پاراڭلاردىكى كىرىزىسنى يورۇتۇپ ، تورمۇزلانغان يېپىق بوشلۇقنى كىردى» دەپ هېسابلىدى .

خارولد پىنتېر 1930 - يىلى 10 - ئاينىڭ 10 - كۈنى لوندوننىڭ شەرقىي رايونىدىكى خاككىنىي دېگەن يەردە بىر يەهۇدىي تىككۈچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن . ئۆسمۈرلۈك دەۋرى 2 - دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ توپ ئاۋازى جاهاننى بىر ئالغان مەزگىلگە توغرا كەلگەن بولۇپ ، هەممىلا يەردە كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان خانۇەيرانچىلىق ۋە هەر دەقىقە كۆڭۈلدىن نېرى بولمايدىغان ۋەهىمە ئۆسمۈر پىنتېرنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس داغ قالدۇرغانىدى . باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى يوسېف بريئارلىي پىنتېرنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە دراماتورگىيە ساهەسىگە كىرىشى ئۈچۈن يول ئېچىپ بەرگەن . پىنتېر بۇ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە شېكسپىر- نىڭ قەلىمىدىن چىققان ماكبېت ، رومېئو قاتارلىق پېرسوناژلارنىڭ رولىنى ئالغان . پىنتېر 20 ياشقا كىرە - كىرمەيلا ئارتىس بولۇپ ، ئىلگىرى - كېيىن رادىئو دراملىرىدا ، سەييارە دراما ئۆمەكلىرىدە بەزى روللارنى ئالىدۇ (نامى چىققاندىن كېيىنمۇ رادىئو دراملىرى ، سەهنە دراملىرىدا رول ئېلىپ تۇرىدۇ ، ئۆزىنىڭ سېنارىيىسىگە رېژىسسورمۇ بولىدۇ) . ئەنە شۇنداق رول ئېلىپ يۈرۈپ دراما تېلىغا ، تىل رىتىمىغا ۋە تىل ماهارىتىگە پىشىدۇ . دەرۋەقە ، پىنتېر- نىڭ ئەڭ گەۋدىلىك دراما مۇۋەپپەقىيىتى دراما ئىجادىيىتىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان بولۇپ ، جەمئىي 29 دراما ، 13 ئېپىزوت ، شۇنداقلا بىرمۇنچە كىنو - تېلېۋىزىيە سېنارىيىلىرىنى يازغانىدى . دراملىرىدىن «تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى» ، «كۆزەتچى» ، «ئۆيگە قايتىش» قاتارلىقلار ئاللىبۇرۇن ئېتىراپ قىلىنغان كلاسسىك ئەسەرلەر بولۇپ قالدى . «ئۆتكەن كۈنلەر» ، «ئاسىيلىق» ، «ئۇزىتىش شارابى» ۋە «تاغلىقلار تىلى» قاتارلىقلارمۇ ياخشى ئىنكاس پەيدا قىلدى . «ئاشىق - مەشۇق» ۋە «ئاسىيلىق» دېگەن دراملىرى جۇڭگو سەهنىلىرىدىمۇ ئوينالـ- دى . پىنتېر شېئىرمۇ يازىدۇ ، ئۇنىڭ شېئىرلىرى خېلى بۇرۇنلا «لوندون شېئىرىيىتى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغانىدى . بۇ جامائەت ئەربابى 20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرىدىن بۇيان تۇرلۇك ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە ئاكتىپ قاتنىشىپ ، كۆپ قېتىم ئاشكارا سورۇنلاردا خەلقئارا سىياسىي هەرىكەتلەر ۋە ئىچكى سىياسىي هەرىكەتلەرنى سۆكتى (ئالايلى ، ئىراق ئۇرۇشىغا ، ئامېرىكىنىڭ يۇگوسلاۋىيىگە قىلغان تاجاۋۇزىغا نارازلىق بىلدۈردى ۋە باشقىلار) ، هەتتا بەزى ئاخبارات ۋاستىلىرى پىنتېرنى «ئاچچىقى يامان بوۋاي» دەپ ئاتىدى .

نامى چىققان هەرقانداق بىر يازغۇچىغا هامان «بەلگە» چاپلىنىدۇ . بەلگىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق مەنىسى بولىدۇ ، ئەلۋەتتە . بىراق ، بەلگە هەرقانچە چوڭ بولغىنى بىلەنمۇ پەۋقۇلئادده شارائىتتا پەۋقۇلئادده «زاۋۇت»تا ئىشلەپ چىقىرىلغان بولغاچقا ، پەقەت كىچىككىنە بىر دائىرىـ- نىلا قاپلايدۇ . بەزىدە دۇمبىڭزىدىكى «شىلىم» تازا چىڭ تۇتالمىغاچقا ، سەللا بىخەستەلىك قىلسىڭىز خەق سويۇپ ئېلىۋېتىدۇ . پىنتېرنىڭ ئەهۋالىمۇ شۇنداق بولۇپ ، ئۇنىڭغا تەهدىت كومېدىيىسى ، ئەنگلىيە «بىمەنە دراما»چىلىقى» ۋەكىلى ، «پىنتېر ئۇسلۇبى» دېگەندەك ئەڭ كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان مارکىلار ، شۇنداقلا «تاماقخانىدىكى قاچا - قۇچا ئوقۇرى دراملىـ- رى» ، «مەۋجۇدىيەتچىلىك دراملىرى» قاتارلىق بەلگىلەرمۇ چاپلاندى .

«بىمەنىلىك»نى ئالايلى ، 2 - دۇنيا ئۇرۇشى ، چوڭ قىرغىن ، ئىرقىي يوقىتىش ... ئىنسان ئۆزىنىڭ چۈشەنچىسى ئارزۇلىرى ئۈچۈن بەرپا قىلغان ئەخلاق ، دىن ، سىياسەت ۋە ئىجتىمائىي

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

قۇرۇلما بەربات بولدى ، پانىيدىكى تۇرمۇش بىمەنە بولۇپ قالدى . «گودونى كۈتۈش»تىكى قاش قارايغان مەھەل ، دۆڭ ، قاقشال دەرەخ ۋە گاراڭلىق ئىچىدىكى كۈتۈشلەر بىردىنلا ئابستراكتلىشىپ بۇ بىمەنە دۇنيانىڭ سىمۋولى بولۇپ قالىدۇ . بىراق ، پىنتېرنىڭ سەھنە دۇنياسى سامۇئېل بېككېتنىڭكىگە سېلىشتۇرغاندا ئىنتايىن كونكرېت ھەم قويۇق تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە . پىنتېرنىڭ «بىر ئۆيدە ئىككى جان»دىن ئىبارەت بۇ كلاسسىك ئەندىزىسى بۇنىڭ ئىسپاتىدۇر . تۇنجى ئەسىرى «ئۆي»دە ئايال باش پېرسوناژ روسې دېرىزىدىن سىرتقا نەزەر تاشلايدۇ . قاراڭغۇ ، سوغۇق ، خەتەرلىك تالا ۋە يورۇق ، ئىسسىق ، بىخەتەر ئۆي قەلبىدە كۈچلۈك سېلىشتۇرما بولۇپ گەۋدىلىنىدۇ . ئەمما ، بۇ «يېپىق بوشلۇق» بىخەتەر ئەمەس ئىدى ، تىنىمسىز پاراكەندىچىلىك ۋە تەھدىت تۇيغۇسى كۆڭلىگە ۋەھىمە سالىدۇ . پىنتېر كۈندىلىك تۇرمۇش تەپسىلاتلىرىنى ئىنتايىن ئەينەن تەسۋىرلەپ بېرىدۇ ، تاماشىبىنلار بولسا نامسىز بىر بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە قالىدۇ ـ دە ، ئاخىرقى ھېسابتا بىنورمال ، تەرتىپسىز ۋە ئالدىن بىلىپ بولماس رېئاللىقنى ھېس قىلىپ يېتىدۇ .

بۇنداق تەھدىت تەركىبى «تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى»دا تېخىمۇ يارقىن ئىپادىلىنىدۇ . درامىدىكى باش قەھرىمان ستانلېينىڭ تەقدىرى ئەزەلدىنلا خەيرلىك ئەمەس ئىدى ، ئۇ مەلۇم دېڭىز بويىدىكى كاتتا ئارامگاھتا ئولتۇرۇشلۇق ئەر ـ خوتۇن پېتېي ۋە مېگلارنىڭ ئۆيىنى ئىجارە ئېلىپ ئولتۇرىدۇ ، پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن چوكان مېگ ئۇنىڭغا تولىمۇ يېقىنچىلىق قىلىدۇ . مېگ بىر كۈنى ئەتىگىنى ستانلېيغا يەنە ئىككىيلەننىڭمۇ ئۆيگە بىر ئاخشام قونغىلى كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ ، بۇ گەپتىن ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى سەزگەن ستانلېي شۇئان ساراسىمىگە چۈشىدۇ . قونغۇچىلار گولدبېرگ بىلەن ماككېئىن ئىدى ، ئۇلارنى كۆرگەن ستانلېي كۈچلۈك دۈشمىنى بىلەن ئۇچراشقاندەك ئىنتايىن جىددىيلىشىپ كېتىدۇ . مېگ ، بۇگۈن ستانلېينىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىدى دەيدۇ ، گولدبېرگلار كىچىكرەك بولسىمۇ تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى ئۆتكۈزۈپ تەبرىكلەش قارارىغا كېلىدۇ . نەتىجىدە بۇ ئولتۇرۇش ستانلېينىڭ قاباھەتلىك چۈشى بولۇپ قالىدۇ . گولدبېرگ بىلەن ماككېئىن ستانلېينى خىلمۇخىل غەلىتە سوئاللار بىلەن سوراققا تارتىدۇ ، ستانلېينىڭ كۆزەينىكىنى سۇندۇرۇۋېتىدۇ ، ئاخىرىدا ئۇنى بىنا ئۈستىدىكى ئۆزلىرى چۈشكەن ئۆيگە ئېلىپ كىرىدۇ . ستانلېي بىر كېچىدە باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالىدۇ ، گولدبېرگ بىلەن ماككېئىن ئاخىرىدا ستانلېينى ماشىنىسىغا سېلىپ ئېلىپ كېتىدۇ ، زادى نەگە ئېلىپ كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ .

«تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى» بىلەن كافكانىڭ رومانى «سوراق» نۇرغۇن ئوخشاشلىققا ئىگە . پىنتېر 17 يېشىدا بۇ روماننى ئوقۇغان ھەمدە كافكانىڭ ئەسەرلىرىنى ئىنتايىن ياقتۇرۇپ قالغان ، شۇڭا ئۈچ ھەپتە ۋاقىت سەرپ قىلىپ خاككنېي كۈتۈپخانىسىدىكى كافكانىڭ بارلىق ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ چىققان . كافكا ئەسەرلىرى پىنتېرنىڭ دراما ئىجادىيىتىگە زور تەسىر كۆرسەتكەنىدى . بىراق ، «تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى» روشەن دەرىجىدە تەقدىرى كاج يارىلىپ قالغاچقا ، بىر ھەپتە قويۇلا ـ قويۇلمايلا ھەسسىلەپ تىل ـ ئاھانەتكە دۇچار بولىدۇ . سەۋەبى شۇكى ، درامىدىكى پېرسوناژلارنىڭ كېلىپ چىقىشىنى بىلگىلى بولمايدۇ ، پېرسوناژلارنىڭ ھەرىكەت مۇددىئاسى ئېنىق ئەمەس ، دىئالوگلىرى پەلىپەتىش . درامىدا ئېنىق يورۇتۇپ بېرىلمىگەن جايلار بەك كۆپ . مەسىلەن ، ستانلېي دېڭىز بويىغا نېمىدىندۇر ئۆزىنى قاچۇرۇپ كېلىپ قالغاندەك تۇرىدۇ ، ئەمما زادى قەيەردىن كەلگەن ، نېمىدىن پاناھلانماقچى ؟ سالاھىيىتى زادى نېمە ؟ گولدبېرگ بىلەن ماككېئىندىن ئىبارەت بۇ ئىككى كۈتۈلمىگەن مېھمان مەنسۇپ بولغان

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەرلەر قولياز ملار ئامبىرى

تەشكىلات (ياكى ئاپپارات ، تارماق) بىلەن بىرەر ئالاقىسى بارمۇ ، يوق ؟ كۆرۈرمەنلەر بۇ ئەھۋالنى بىلىشكە ئامالسىز قالىدۇ . بىراق ، خۇددى خارولد خوبسوننىڭ ئېيتقىنىدەك ، ئەسەر-نىڭ بەدئىيلىكى دەل مۇجمەللىكىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ . تۇرمۇش رېئاللىقىدا ئەسلىدىنلا بىلىپ بولماس ، تېگىگە يېتىپ بولماس نۇرغۇن ئامىللار بولىدۇ ، كىشىلىك تۇرمۇشتا نۇرغۇن بىقارار تاسادىپىيلىق تەركىبلىرى بولىدۇ . ئۇنداق بولمىغىندا بەزىلەرنىڭ سوغۇق سۇ ئىچكەن-گىنىمۇ چىشى توڭلامتى ؟ ! ماھىيىتىدىن ئېيتقاندا ، پىنتىهر يۇزەكى رېئاللىقنىڭ نۇرغۇن يوشۇ-رۇن ، قالايمىقان ، تۇراقسىز تەركىبلەرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى توغرىدىن - توغرا چۈشەندۇرۈپ بېرىدۇ . ئىچكىرىلەپ ئېيتقاندا ، ئادەم ھامان ئۆزىگە پايدىلىقلىرىغا ئىنتىلىپ ، زىيانلىقلىرىدىن قاچىدۇ ، ھامان ئۆزى ئۈچۈن تىنچ ماكان ، خاتىرجەم ئۇۋا ئىزدەيدۇ . ستانلېينىڭ كەچۈرمىشى بىزگە شۇنى ئېيتىپ بېرىدۇكى : تەھدىت ھەر ۋاقىت مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ ، زوراۋانلىق ھەر زامان پەيدا بولۇشى مۇمكىن ؛ كىشىلەر ۋەقە تۇيۇقسىز يۈز بەرگەنلىكى ئۈچۈن ساراسىمىگە چۈشۈپ ۋەھىمە يەيدۇ — خاس تۇرمۇشنىڭ ئەمەلىي ھالىتى شۇ . پىنتىهر بىر قېتىم مۇخبىرغا بايان قىلغان سۆھبىتىدە بۇ دراما ئۇستىدە توختىلىپ : بۇ دراما ئىنسانىڭ سۈزۈتى «تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇرۇلگەن» ياكى «تامامەن رېئاللىقتىن ھالقىغان» ئەمەس ، «تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشى» دا يۈز بەرگەن بۇنداق ئىش ، يەنى بىرەيلەننىڭ ئۇشتۇمتۇتلا ئىشىك ئالدىغا كېلىپ قالغاندەك ئىش ، ياۋروپادا ئۆتكەنكى 20 يىل مابەينىدە جەزمەن ئىزچىل تۇرده يۈز بېرىپ كەلدى . ئۆتكەن 20 يىلدىلا ئەمەس ، ئۆتكەن ئىككى ، ئۈچ يۈز يىل مابەينىدىمۇ شۇنداق بولغان دەيدۇ . قارىغاندا ، تارىخ گويا بىر بىمەنىلىك قامۇسىغا ئايلىنىپ قالغاندەك بىلىنىدۇ ، ئەمما ئەڭ بىمەنىلىك بىمەنە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ بىمەنىلىكتىن قېچىپ قۇتۇلالماي ، كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ بىمەنىلىكنى كۈندىن - كۈنگە داۋاملاشتۇرۇۋېرىشتىن ئارتۇق بولماس .

«كۆزەتچى» پىنتىهرنىڭ بىلەت كىرىمى ئەڭ ياخشى بولغان تۈنجى دراممسى . داۋېس — نامراتلىققا تۇمشۇقىنىچە پېتىپ كەتكەن بوۋاي بىر قېتىملىق مۇشتلاشتا ئاستوننىڭ ياردىمى بىلەن ئامان قالىدۇ ، ئاستون بۇ بوۋاينى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپ تاماق ۋە ئۆي بېرىدۇ . ئاستوننىڭ ئىنىسى مىك داۋېسنىڭ كەلگەنلىكىدىن ئىنتايىن نارازى بولۇپ ، داۋېسنى ئەتەيلا كولدۇرلىتىدۇ . كېيىن داۋېس بۇ ئۆينىڭ ھەقىقىي خوجايىنى مىك ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ . مىك بىر قېتىم تۇيۇقسىزلا داۋېسنى ئاستوننىڭ ئورنىدا كۆزەتچىلىككە قويۇشنى تىلغا ئالىدۇ ، پۇرسەت كەلدى دەپ ئويلاپ قالغان داۋېسنىڭ ئاستونغا تۇتقان پوزىتسىيىسى شۇئان ناچارلىشىدۇ . بىراق ، نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇلار يېقىن ئاكا - ئۇكىلاردىن بولغاچقا ، داۋېس ئاخىر ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىلىدۇ . سەرگەردان داۋېسنىڭ مېھمان سالاھىيىتىدىن ئۆزگىرىپ خوجايىن بولۇۋېلىش غەرىزى ۋە شامالنىڭ چىقىشىغا بېقىپ ئىش تۇتىدىغان ھۇنىرى ، ئاستوننىڭ ساخاۋەتچىل خاراكتېرى ۋە بىنورمال روھىي ھالىتى ، ئاستوننىڭ ئىنىسى مىكنىڭ داۋېسنى تولا كولدۇرلىتىشلىرى ، شۇنداقلا مىكنىڭ ئەمەلىيەتتە ئاكىسىغا كۆيۈنۈشلىرى ئاشۇ قالايمىقان ھۇجرىدا ماڭدامدا بىر زاھىر بولۇپ ، تىزگىنلەش بىلەن تىزگىنلىنىش ، كۈچلەرنىڭ بىرلىشىشى بىلەن تىركىشىشى ، پېرسوناژلارنىڭ سالاھىيىتىدىكى تۇراقسىزلىق قاتارلىق باش تېمىنى — كىچىككىنە بىر ئۆيدىمۇ ئوخشاشلا ھوقۇق ۋە ھۆكۈمرانلىق ماجىراسى بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ . كىشىلەر ئۆز مەۋجۇدىيىتى ئۈچۈن باشقىلار بىلەن ئىتتىپاق تۇزىدۇ ، ئەمما بۇنداق ئىتتىپاق ئۇزاق داۋاملاشماستىن ھەمىشە ئۇياقتىن تۇزۇلۇپ ، بۇياقتىن بۇزۇلىدۇ . كىشىلەر بېسىم ۋە ئەندىشە ئالدىدا ھەمىشە توقۇلمىلار ۋە چۈشەكىي تەسەۋۋۇرلارغا تايىنىپ رېئاللىق ئىچىدە مۇشكۈلات

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە تولىيازمىلار ئامبىرى

بىلەن ئاران ـ ئاران كۆن ئالىدۇ .

«ئۆيگە قايتىش»دىمۇ تىزگىنلەش ھوقۇقىنى تالىشىش كۈرىشى گەۋدىلىك ئىپادىلەنگەن . بۇ دراما‌دىكى باش پېرسوناژ تېدىي ئامېرىكىدىكى بىر ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ پەلسەپە پەنلىرى پروفېسسورى بولۇپ ، دادىسى بىلەن ئالدىنئالا ئالاقىلەشمەي تۇرۇپلا خوتۇنى رۇسىنى ئانا يۇرتى لوندوندىكى ئۆيىگە ئېلىپ بارىدۇ . ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن تۇن نىسبىدە ئۆيگە كەلگىنىدە ھېچكىم قارشى ئالمايدۇ ، ھېچكىم مېھرىبانلىق كۆرسەتمەيدۇ . كېيىن ئىككى ئىنىسى بىلەن دادىسى بەس ـ بەستە رۇسىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا ئۇرۇنىدۇ ، رۇسىمۇ گالۋاڭلىق قىلىپ ئولتۇرماي جىنسىيەتتىن ئىبارەت بۇ قورالدىن پايدىلىنىپ بىرقانچە ئەرنى بىرمۇبىر «بويسۇندۇ-رىدۇ» . دراما‌نىڭ ئاخىرىدا رۇسى ئۇلارنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ ، شۇ ئۆيدە قېلىپ ئۇلار بىلەن بىرگە تۇرمۇش كەچۈرىدۇ ۋە پاھىشە بولۇپ ، بىر ئائىلە كىشىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى قامدايدۇ ، تېدىي بولسا ئۆزى يالغۇز ئامېرىكىغا قايتىدۇ . چۈنكى ، ھېچكىمدۇ ئۇنىڭغا موھتاج ئەمەس ، ئۇنىڭغىمۇ ھېچكىمنىڭ كېرىكى يوق ئىدى .

ھەممە ئىش شۇنداق بىمەنە . قېينىاتا بىلەن كېلىن ، ئىنىلەر بىلەن يەڭگە ئوتتۇرىسىدا روي بېرىش ئېھتىمالى بولغان جىنسىي مۇناسىۋەت . بىر ئايالنىڭ ئىپپېتىنى سېتىپ بىر ئۆي ئەرنى بېقىشقا رازى بولغانلىقى ، ئىنىنىڭ ئاكىسىدىن ھېلىمۇ ئۆزىنىڭ يەڭگىسى بولۇپ تۇرۇۋاتقان بىر ئايالغا سولامچى بولۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغانلىقلىرى ... دراما‌دىكى پېرسوناژلارنىڭ ھايۋانىي تەبىئىتىنى ئالا قويماي تولۇق ئاشكارىلاپ بېرىدۇ ، ھەتتا بىر قېتىملىق ئويۇندا ئايال كۆرۈرمەنلەردىن بىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن : «ھۇ ھايۋانلار !» دەپ تىللاپ كېتىدۇ .

پىنتېر تىلنى ئاساسىي ۋاستە قىلىپ رۇسىدىن ئىبارەت بۇ پېرسوناژنى ئۆزگىچە ۋە چوڭقۇر خاراكتېرده يارىتىدۇ . رۇسى ئارزۇ ۋە ھەۋەسنىڭ خېمىرتۇرۇچى ، بىر ئالىي مەكتەپ پروفېسسورى تېدىينىڭ كۈچلۈك يارەمچىسى ، شۇنداقلا بەلگىلىك دەرىجىدە قورالى بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ . رۇسىنىڭ تېدىي بىلەن بىللە ئامېرىكىغا قايتىپ بۇرۇنقىدەك مەززىسىز تۇرمۇش كەچۈرۈشىنى خالىمىغانلىقى ئۇنىڭ مۇستەقىل ۋە ئۆزۈ ـ ئۆزىگە خوجا ئىكەنلىكىدەك بىر تەرىپىنى يورۇتۇپ بېرىدۇ ، رۇسى لوندوندىكى بۇ ئۆيدە بىرقانچە ئەرنىڭ قورالى ، شۇنداقلا بەلگىلىك دەرىجىدىكى قۇربانى ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە مۇۋەپپەقىيەتلىك تىزگىنلىگۈچى بولۇپ ، شۇ بىرقانچە ئەرنى ئۆز تەلىپىگە ئىتائەت قىلدۇرىدۇ . پىنتېر دراما‌لىرىدا ئايالالارنىڭ ئاجىزانە بىر تەرىپى بولىدۇ ، شۇنداقلا جانلىق تەشەببۇسكار تەرىپىمۇ بولىدۇ ، رۇسى بۇنىڭ تىپىك مىسالىدۇر . ئەسەردە رۇسىدىن ئىبارەت بۇ پېرسوناژدىن پايدىلىنىپ ، ئەرلەر ھۆكۈمرانلىقىدىكى جەمئىيەتنىڭ ئايالالارنىڭ ئورنىغا بولغان گۇمانىي قاراش ئارقىلىق ، ئەرلەرنىڭ ئاجىزلىقلىرى ئاشكارىلاپ بېرىلگەن . «ئۆيگە قايتىش»قا پىنتېرنىڭ شۇنىڭدىن بۇرۇنقى ئەسەرلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى مۇجەسسەملەنگەن ، ئايالالارنىڭ رولى ۋە جىنسىي پەرققە دائىر مەسىلىلەر ئۇستىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈلگەن ، پىنتېرنىڭ دراماتورگىيە ساھەسىدىكى ئورنى ئاشۇ ئەسىرنىڭ خاسىيىتى بىلەن مۇستەھكەملەنگەن .

پىنتېر ئەسەرلىرىدە 20 ـ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ بەزى كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىشلەر بولدى : دېكوراتسىيىسى دەسلەپكى مەزگىلدىكى رېئالىستىك ئۇسلۇبتىن تەسىراتىزم ئۇسلۇبقا بۇرالدى ، پېرسوناژلار جەمئىيەتنىڭ تۆۋەن قاتلىمىدىن ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمىغا ئۆتتى ، دىئالوگلار ئۆزگىرىپ مونولوگقا يېقىنلاشتى ، دەسلەپكى ئەسەرلىرىدىكىدەك بىۋاستە توقۇنۇش ۋە جىسمانىي مۇداخىلە تەپەككۇر ۋە ئىدراكىي ئېلىشىشقا بۇرالدى ، سەھنە

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۇرۇپىسى

ھەرىكەتلىرى كۆپلەپ قىسقارتىلدى . 60 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىن 70 - يىللارغىچە يېزىلغان بەزى ئەسەرلىرى يەنە شۇنداق بىر ئالاھىدىلىكنىمۇ ئالدىكى ، درامىدىكى رولچىلار ئۆز ئەسلىمىسىدىن پايدىلىنىپ ئۆتمۈشتىكى ئوخشاش بولمىغان سېنارىيىلەردىكى پېرسوناژلار رولىنى ئويناپ چىقتى ، ئۇلارنىڭ ئۆز بايانلىرى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ۋە زىددىيەتلەر پېرسوناژلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە ئىختىلاپنى زاھىر قىلىپ بېرىدۇ — بۇلار «ئۆتكەن كۈنلەر»دە ناھايىتى ياخشى نامايان قىلىنغان .

«ئۆتكەن كۈنلەر»دە ئاننا ، كەيتې ۋە دېلىيدىن ئىبارەت ئۈچ پېرسوناژ بار . بىرىنچى پەردىدە ئاننا ئۆزىنىڭ ياشلىقىدا كەيتې بىلەن لوندوندا بىرگە ياشىغان كەچۈرمىشلىرىنى ئەسلەيدۇ ، دېلىينىڭ نەزىرىدە بۇ ئەستىلىك ئوخشاش جىنسلىقلار مۇھەببىتىدىن دېرەك بېرىدۇ ، بۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار بولسىمۇ ، دېلىي بىلەن كەيتېنىڭ نىكاھى ئۈچۈن ھېلىمۇ يوشۇرۇن خەۋپتەك بىلىنىدۇ . شۇڭا ، ئۆتمۈش مۇسابىقە مەيدانىغا ئايلىنىپ قالغاندەك بولىدۇ - دە ، بىر مەيدان شەكىلسىز ئېلىشىش باشلىنىدۇ . دېلىيمۇ ، ئاننامۇ ئۆتمۈشتىن ، بىر - بىرىنىڭ ئەسلىمىسىدىن قورال سۈپىتىدە بىۋاسىتە پايدىلىنىپ بىر - بىرىنى مەغلۇپ قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ . ئېلىشىش نىشانى بولسا كەيتې بولىدۇ . ئىككىنچى پەردىدە كەيتې ئۇلارنىڭ قاتارىغا قوشۇلىدۇ ، ئۇ بەزىدە دېلىينىڭ ئەسلىمىسىگە ، بەزىدە ئاننانىڭ ئەسلىمىسىگە قوشۇلىدۇ . پۈتۈن ۋەزىيەتنى كونترول قىلغانغا قەدەر شۇنداق قىلىدۇ . ئۈچىلىسىنىڭ ئەسلىمىسى كۈچلۈك سۇبيېكت خاراكتېرنى ئالىدۇ ، خۇددى ئاننانىڭ ئېيتقىنىدەك : «بەزى ئىشلار پەقەتلا روي بېرىپ باقمىغان تەقدىردىمۇ كىشىلەر بەرىبىر ئېسىدە تۇتۇۋالىدۇ . ئېسىمدە قېلىشىچە ، بەزى ئىشلار پەقەتلا روي بېرىپ باقمىغان ، ئەمما مېنىڭ ئەسلىمەم تۈپەيلىدىنلا روي بەرگەن» . كەيتېنىڭ پوزىتسىيىسى ئۈنۈملۈك پسىخىك كونترول قىلىش تاكتىكىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . چۈنكى ، مەلۇم بايانغا قوشۇلۇش ياكى مەلۇم بايانغا قارشى تۇرۇش باشقىلارنى ئېتىراپ قىلغانلىقتىن ، رەت قىلغانلىقتىن ياكى يېتىم قالدۇرغانلىقتىن دېرەك بېرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن پېرسوناژلار ئارا مۇناسىۋەت ۋە پسىخىك كۈرەش ئەينى پېتى تولۇق ئىپادىلەنگەن . زىددىيەت ۋە رىقابەتنىڭ نەتىجىسى ، ئېھتىمال بۆلۈنۈش ۋە غېرىبلىققا بېرىپ تاقالسا كېرەك — درامىنىڭ يېشىمىدە كۆرسىتىلگىنىدەك دېلىي ساپادا مەيۈس بىر ھالدا ئولتۇرۇپ كېتىدۇ ، ئاننا كارىۋاتتا يېتىپ قالىدۇ ، كەيتې يەنە بىر كارىۋاتتا ئولتۇرىدۇ . درامىدىكى ۋاقىت ۋە ئەسلىمە ئۈستىدىكى مۇھاكىمىنى نەقىل كەلتۈرگەندە تېخىمۇ چوڭقۇر ، شۇنداقلا كىشىنى چۆچۈتەرلىك بىر خۇلاسە شەكىللىنىدۇ : شەخسنىڭلا ئەمەس ، ھەتتا دۆلەتنىڭ ، مىللەتنىڭ تارىخى ئۆتمۈش ، ھازىر ۋە كەلگۈسىگە ئوخشاشلا بولۇپ ، ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغان نەرسە ئەمەس ، بەلكى بەزى ئېھتىياج تۈپەيلىدىن قاراپ تۇرۇپ پىششىقلىۋەتكىلى ۋە توقۇپ چىققىلى بولىدۇ .

1975 - يىلى ، پىنتېر خوتۇنى ۋىۋىئېن مېرچانت بىلەن نىكاھدىن ئاجرىشىدۇ . «كۆزەتچى» قولدىن چىققاندىن كېيىن ، بۇ ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتە يېرىق پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ ، كېيىنچە بارغانسېرى يوغىناپ بارىدۇ ، پىنتېر بۇ ئارىلىقتا باشقا ئاياللار بىلەنمۇ باردى - كەلدى قىلىدۇ . «ئاسىيلىق» پىنتېرنىڭ ئاجراشقاندىن كېيىنكى بىرىنچى سەھنە ئەسىرى بولۇپ ، گەرچە بۇ ئەسەردە روشەن تەرجىمىھال تەركىبلىرى بولمىسىمۇ ، ئەمما ئۆزىنىڭ ھېسسىي كەچۈرمىشلىرى بىلەن بەلگىلىك دەرىجىدە مۇناسىۋەتلىك .

«ئاسىيلىق» توققۇز كۆرۈنۈشكە بۆلۈنىدۇ . ۋاقىت 1977 - يىلىدىن 1968 - يىلىغا قايتىدۇ . پىنتېر قايتۇرما بايان ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ، نۇرغۇن تەكرار تەسىراتلار ئارقىلىق

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روبېرت ، روبېرتنىڭ خوتۇنى ئېممما ۋە ئۇنىڭ خىزمەتدىشى جېررىي ئوتتۇرىسىدىكى ئاسىيلىقتىن ئىبارەت باش تېمىنى ئۇستىلىق بىلەن ئىپادىلەيدۇ . بۇ چاغدا ، ئېممما بىلەن جېررىينىڭ يەتتە يىللىق ئاشنىدارچىلىقىنىڭ ئاخىرلاشقىنىغا ئىككى يىل بولۇپ قالغانىدى . روشەنكى ، ئۇلار روبېرتقا ـــ ئېممانىڭ ئېرىگە ، جېررىينىڭ «ئەڭ ياخشى» دوستىغا ئاسىيلىق قىلغان . روبېرت ئېممما بىلەن ئاجرىشىدۇ . ھەمدە ئۆزىنىڭ باشقا بىر ئايال بىلەن چاتىقى بارلىقىنى ، ئېممىغا ساداقەتسىزلىك قىلغانلىقىنى ئېيتىدۇ . جېررىينىڭ ئېممما بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمۇ ، شۇنىڭ-سىزكى خوتۇنى جۇدىسقا بولغان ساداقەتسىزلىكى ئىدى ، ئەممما جۇدىسىنىڭمۇ ئۆزى ئىشلەيدىغان دوختۇرخانىدىكى بىر دوختۇر بىلەن چاتىقى بار ئىدى . روبېرت خىزمەت قىلىدىغان نەشر-شىركىتى سىستېمىسىدىكى ئاممىباب ئەسەرلەر يازغۇچىسى كېيىسى جېررىينىڭ سودا مەنپەئىتى-نى دەپ سەنئەتكە بولغان ئەقىدىسىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقىنىڭ سىمۋولى بولسا كېرەك . ئەمەل-يەتتە ، ئېممما ئۆزىنىڭ جېررىي بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى روبېرتقا شۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى ئېيتىپ بەرگەنىدى ، جېررىي بىلەن ئۇچ يىل خۇپىيانە ئارىلاشقاندىن كېيىن يەنە روبېرتتىن بالىلىق بولىدۇ ، بۇنى روبېرت بىلەن ئېممما ئەر ـ خوتۇنىنىڭ جېررىيغا قىلغان ئاسىيلىقى دەپ چۈشىنىشكىمۇ بولار . روبېرتمۇ ، جېررىيمۇ ئىلگىرى شېئىرىيەت ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى ئىدى ، ھەر ئىككىسى ئەدەبىياتنى ياقتۇراتتى ، ھازىر بولسا بىرى نەشر سودىگە-رى ، بىرى ۋاستىچى . شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى ، ھەر ئىككىسى ئۆزلىرىنىڭ ياش چاغلىرى-دىكى ئەدەبىيات غايىسىگە ئاسىيلىق قىلىدۇ ـــ ئىچكىرىلەپ ئېيتقاندا ، ئۆز ـ ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلىدۇ . «ئاسىيلىق»نىڭ تەپسىلاتى نىسبەتەن ئاددىي ، ئەممما ئۇسلۇبى جانلىق بولۇپ ، كۆپ قاتلام ئاسىيلىق بىر ـ بىرىگە گىرەلەشتۇرۇۋېتىلگەن ، شۇڭا كۆرۈرمەنلەرنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئۇچرىشكەن .

پىنتېر جەمئىيەتتىكى ئادالەتسىزلىكلەرگە ، زوراۋانلىققا ۋە سىياسىي چىرىكلىككە ئىنتايىن ئۆچ ئىدى . ياشلىقىدا ئەسكەر بولۇشنى رەت قىلغانلىقى ئۈچۈن سوتقا تارتىلغانىدى . 70 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ تۈرلۈك ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە ئاكتىپ قاتنىشىپ كەلدى . 80 ـ يىللاردىن بۇيان يازغان بىرقانچە دراممىسىدا دۆلەت ئاپپاراتىنىڭ ئاددىي كىشىلەرگە يۈرگۈزگەن زوراۋانلىقىنى ناماياں قىلدى ، «تاغلىقلار تىلى» بۇ ھەقتىكى ۋەكىللىك ئەسەرلىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ . پىنتېر بۇ دراممىدا ئۆزگىچە ئۇسۇلدا بىلەن ھۆكۈمەت زوراۋانلىقىنى ئىپادىلەش ۋاستىلىرىدىن بىرى بولمىش تىل ئۇستىلىقىدىن پايدىلىنىپ ، مۇستەبىت سىياسىي جاھالەتنى پاش قىلىدۇ . پۈتۈن دراما تۆت كۆرۈنۈشكە بۆلۈنىدۇ ، بىرىنچى كۆرۈنۈشتە بىر توپ ئايال قار ـ شۇبرغانغا قارىماي تۇرمە سىرتىدا تۇرمىدىكى ئەرلىرى ياكى بالىلىرىنى يوقلاش نۆۋىتىنى كۈتۈپ تۇرىدۇ ، نەتىجىدە تۇرمە ساقچىلىرىنىڭ قوپال مۇئامىلىسىگە ئۇچرايدۇ . ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ياشانغان بىر ئاننىڭ قولىنى تۇرمە ئىتى چىشلەپ ئېغىر يارىلاندۇرىدۇ . تەقسىر قىلىنغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى تۇرمە ساقچىلىرىنىڭ تىلىدا «دۆلەتنىڭ دۈشمىنى» دېيىلىدۇ . ئىككىنچى كۆرۈنۈشنىڭ ۋە ئۇچىنچى كۆرۈنۈشنىڭ ئوتتۇرىدا ياشانغان ئانىلار ۋە قىز ـ چوكانلار تاغلىقلار شېۋىسىدە سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن تۇرمە ساقچىلىرى ئۇلارنى قوپاللىق بىلەن سۆزدىن توختىتىدۇ ، چۈنكى تاغلىقلار شېۋىسى مەنئى قىلىناتتى . ئاخىرقى بىر كۆرۈنۈشتە ياشانغان ئاننىڭ ئوغلى تۇرمە ساقچىسىغا : «ئانام پايتەخت رايونىنىڭ تىلىدا سۆزلىيەلمەيدۇ» دېگەنلىكى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئۇچۇن قاتتىق تاياق ـ تېپىككە قالىدۇ ، شۇ ئەسنادا بىرەيلەن : «بەلگىلىمىنى ئۆزگەرتىپتۇ ، ئۇ گەپ قىلسا بولىدۇ ، يەنە يېڭى ئۇقتۇرۇش كەلگۈچە ئۆز شېۋىسىدە سۆزلىسە بولىدۇ» دەپ ئۇقتۇرۇش قىلىدۇ ، ئەمما بۇ چاغدا ئانىنىڭ تىلى تۇتۇلۇپ قالىدۇ . پىنتېر 1985 ـ يىلى يېزىشقا باشلىغان «تاغلىقلار تىلى»نى تۇركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ كورد تىلىنى باسقانلىقىدىن ئىلھام ئېلىپ يازغانىدى . بىر قېتىم ئۇ مۇخبىرنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغىنىدا : «مېنىڭ نەزىرىمدە بۇ كوپىيىدە تىل زۇلمىغا ئۇچرىغان ۋە ئىپادىلەش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم بولغانلار سۆزلىنىدۇ . شۇڭا ، مېنىڭچە تۇركىيىگە باب كېلىدۇ ، ئەنگلىيىگىمۇ باب كېلىدۇ ... ئۇنىڭدا نۆۋەتتە ئەنگلىيىدە يۈز بېرىۋاتقان ئەھۋاللار ـــ نۇتۇق ئەركىنلىكى ۋە ئىدىيە ئەركىنلىكى ئۇستىدىكى زۇلۇم ئەكس ئەتتۇرۇلدى» دەيدۇ . ئاپتورنىڭ بۇ ئىزاھاتىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ئاساسى بار ، ئەمما باشقا بىر نۇقتىدىن ئېيتقاندا ، تاغلىقلار تىلىغا بولغان زۇلۇم يەرلىك پەرقلەرگە قارىتىلغان زۇلۇمغا ۋە مەركىزىي مەدەنىيەتكە بويسۇندۇرۇش زورلۇقىمۇ سىمۋول بولىدۇ . تاغلىقلار شېۋىسىنىڭ مەنئى قىلىنىپ ، ئارقىدىن «يەنە يېڭى ئۇقتۇرۇش كەلگۈچە» قوللىنىشقا رۇخسەت قىلىنغانلىقى ، ئەتىگەندە چۈشكەن پەرماننىڭ كەچتە ئۆزگىرىپ قالىدىغانلىقىنى ، بۇنىڭ بىلەن چەت قىرلاردا ياشاۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا قۇربانلىققا ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى چۈشەندۇرۇپ بېرىدۇ .

پىنتېر «تاغلىقلار تىلى»دىن باشقا يەنە «پارنىك» ، «ئۇزىتىش شارابى» ، «جەم بولغان كۈنلەر» قاتارلىق سىياسىۋى دراملارنىمۇ يازغان . بۇ دراملاردا ئاپتورنىڭ ئىجتىمائىي جاھالەت ۋە ئادالەتسىزلىكلەرگە بولغان غەزەپ ـ نەپرىتى ، كەمسىتىشكە ، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارغا بولغان ھېسداشلىقى ئۇرغۇپ تاشىدۇ . بۇ ئەسەرلەردە سەنئەتكارنىڭ جەمئىيەت ئالدىدىكى ۋىجدانى ۋە ئىنسانىي غەمخورلۇقى نامايان بولۇپ تۇرىدۇ .

پىنتېر قىرىق نەچچە يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىن كەڭ كۆلەمدە دېتال ئېلىپ ، تاۋلانغان ، روشەن ھەم كۈچلۈك تىل ، ھەرىكەت ۋە كۆرۈم ئوبراز ئۇستىدە ئىجتىھات بىلەن ئىزدەندى ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئەسەرلىرىنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ۋە باش تېمىسىمۇ ئۇزلۇكسىز راۋاجلاندى ھەمدە كەمدىن ـ كەم ئۇچرايدىغان ئىزچىللىقتا ئۆز ئىپادىسىنى تېپىپ شانلىق مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى . 1993 ـ يىلى بۇيۇك بريتانىيە كۇتۇپخانىسى ھەدىيە سۈپىتىدە ئېرىشكەن پىنتېر قولىيازمىلىرىنى (جۇملىدىن دراما ، كىنو ـ تېلېۋىزىيە سىناريىلىرى ۋە باشقا ئەسەرلىرىنى) رەتلەپ مەخسۇس پىنتېر ئارخىپخانىسى قۇردى . 1995 ـ يىلى پىنتېرغا داۋند كوئېن ئەدەبىيات مۇكاپاتى ، ئىككىنچى يىلى «دراماتور-گىيە بويىچە ئۆمۈرلۈك مۇۋەپپەقىيەت مۇكاپاتى» بېرىلدى . بۇگۈنكى كۈندە «پىنتېر ئۇسلۇبى» دېگەن سۆز ئىنگلىز تىلى لۇغىتىدىن بىر سۆزلەم سۈپىتىدە ئورۇن ئالدى . مانا بۇلار پىنتېرنىڭ ئەنگلىيە دراماتچىلىقى ئۈچۈن قوشقان تۆھپىسىنىڭ ئەڭ ياخشى دەلىلى ، شۇنداقلا ئەڭ ئېسىل مۇكاپاتىدۇر .

(خەنزۇچە «تەرجىمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ 2006 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن)

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

سەنئەت ، ئەينىيەت ۋە سىياسەت

ــ خارولد پىنتېرنىڭ مۇكاپات نۇتقى

باۋۇدۇن ھەسەن ، توختى مەھمۇت تەرجىمىسى

بىرىنچى ، دراما ئەينىيەت مەڭگۈ خىرە بولمىدۇ ، سىز ئۇنى مەڭگۈ ھەقىقىي تاپالمايسىز .

مەن 1958 ـ يىلى : «ئەينىيەت بىلەن ساختىلىق ئوتتۇرىسىدا ئېنىق چېگرا يوق ، ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە ئوتتۇرىسىدىمۇ شۇنداق . بىر ئىشنىڭ جەزمەن توغرا ياكى خاتا بولۇپ كېتىشى ناتايىن ، بىر ئىشتا ھەر ئىككىلىسى تەڭ مەۋجۇت بولۇشى مۇمكىن . مەن بۇ ھۆكۈمنىڭ بۇگۈنگە قەدەر ئۆز ئەھمىيىتىنى يوقاتمىغانلىقىغا ئىشىنىمەن ، يەنە كېلىپ ، رېئاللىقنى بەدىئىي يوسۇندا ئىپادىلىگەن چاغلىرىمدىمۇ ئوخشاشلا تەتبىقلاپ كەلدىم ، شۇڭا بىر يازغۇچى بولۇش سۈپىتىم بىلەن بۇ نۇقتىنىزەرنى قۇۋۋەتلەيمەن ، بىراق بىر پۇقرا بولۇش سۈپىتىم بىلەن قۇۋۋەتلىيەلمەيمەن . جەزمەن : ‹ھەقىقەت دېگىنىمىز نېمە ، سەپسەتە دېگىنىمىز نېمە؟› ، دەپ سورىماي تۇرالمايمەن» دەپ يازغانىدىم .

دراما ئەينىيەت مەڭگۈ خىرە بولمىدۇ ، سىز ئۇنى مەڭگۈ ھەقىقىي تاپالمايسىز . بىراق ، ئەينىيەت ئۇستىدىكى ئىزدىنىشتىن ئۆمۈر بويى توختىيالمايسىز ، يازغۇچىنىڭ بارلىق تىرىشچانلىقىمۇ دەل ئاشۇ ئىزدىنىش بىلەن بولمىدۇ . ئەينىيەتنى تېپىش بىر تۇرلۇك ۋەزىپە ، سىز ھەمىشە قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئەينىيەت بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ تۇرىسىز ، دوقۇرۇشۇپ تۇرىسىز ياكى پەقەت ئەينىيەت بىلەن جېپىسلاشقان كۆلەڭگە ياكى شەكىللەرنىلا ئۇچرىتىسىز . ئەپسۇس ، ھەمىشە ھېس قىلىپ يېتەلمەيسىز . بىراق ، ئۇزۇل ـ كېسىل ھەقىقەت شۇكى ، دراما ئەينىيەت ناھايىتى كۆپ ، ئەمما سىز بىرنىمۇ تاپالمايسىز . بۇ ئەينىيەتلەر بىر ـ بىرىگە خىرىس قىلىدۇ ، بىر ـ بىرىنى يارىتىدۇ ، بىر ـ بىرىنى يوقۇتىدۇ ھەم بىر ـ بىرىنى ئېتىبارسىز قىلىپ قويىدۇ ، ئۇلار بىر ـ بىرىنى جەلپ قىلىدۇيۇ ، ئۆز نۆۋىتىدە يەنە بىر ـ بىرىنىڭ كۆزىنى بويايدۇ . سىز بەزىدە ئەينىيەتنى كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا تۇتۇۋالغاندەك قىلىسىز ، ئەمما ئۇ شۇ ھامان بارماقلىرىڭىز ئارىسىدىن قېچىپ غايىب بولىدۇ .

بەزىلەر دائىم : «سىز دراملىرىڭىزنى قانداق يازغان؟» دەپ سورايدۇ ، مەن جاۋاب بېرەلمەي قالىمەن ، شۇنداقلا يەكۈنلەپمۇ بېرەلمەيمەن ، پەقەت : «روي بەرگەن ئىش شۇ ، ئۇلار ئۇنداق ـ مۇنداق گەپلەرنى دېدى ، ئۇنداق ـ مۇنداق ئىشلارنى قىلدى» دېيەلەيمەن ، خالاس .

دراملىرىمنىڭ كۆپىنچىسى بىر جۈملە بىلەن ، بىر سۆز ياكى بىر كۆلەڭگە بىلەن باشلىنىپ